

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:31
sssjournal.com

pp.1506-1524
ISSN:2587-1587

2019 / March / Mart
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 19/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 28/03/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 28.03.2019

III. AHMED'İN KERİMESİ ZEYNEB SULTAN'IN EMİNÖNÜ'NDEKİ KÜLLİYESİNE AİT 1183/1770 TARİHLİ VAKFIYE

THE WAQFIYYA DATED 1183/1700 IN EMİNONU OF ZEYNEB SULTAN, THE DAUGHTER OF THE III. AHMED

Yüksek Lisans Öğrencisi, Hanife ÇOBAN SEYMEN

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, hanifecobanseymen@hotmail.com, Sakarya/TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4776-4783

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1336>

Reference : Çoban Seymen, H. (2019). "III. Ahmed'in Kerimesi Zeyneb Sultan'ın Eminönü'ndeki Külliyesine Ait 1183/1770 Tarihli Vakfiye", International Social Sciences Studies Journal, 5(31): 1506-1524

ÖZ

Lâle devri padişahı III. Ahmed'in kızı olan Zeyneb Sultan, Eminönü semti Alemdar caddesi üzerinde bulunan arazisine 1769 yılında camii, sıbyan mektebi, sebil ve türbeden oluşan küçük bir külliye yaptırmıştır. Zeyneb Sultan, yalnızca bahsi geçen yapıları inşa ettirmekle kalmamış; caminin, sıbyan mektebinin ve sebilinin giderleri, çalışanların ücretleri ve diğer masrafların karşılanması için bir de vakıf kurmuştur. Araştırmamızın konusu olan vakfiye, vakıf için hazırlanan 1183/1770 tarihli ilk vakfiyedir. Sonraki tarihlerde ilk vakfiyeye iki zeyl eklenmiştir. Zeyneb Sultan'ın biyografisi ve vakfedilen eserlerin tarihçesi verildikten sonra vakfiye, şekil ve içerik bakımından incelenecektir. Bunun yanı sıra hem vakfın görevlileri hem de sunulacak hayır hizmetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla vakfa tahsis edilen gelirler ayrıntılı biçimde sunulacaktır. Vakıf sahip olduğu mal varlığı, yönetim biçimi, sunduğu hizmetler açısından analiz edilerek diğer selatin vakıfları ile benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırılacaktır. Bu ilk vakfiyenin tahlili, külliye için tesis edilen vakfın tarihi sürecini anlamada bir başlangıç noktası olacaktır. Ayrıca XVIII. yüzyılın vakıf kültürünü yansıması ve bir hanım sultana ait olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Zeyneb Sultan, III. Ahmed, İstanbul, Eminönü, Vakıf, Vakfiye

ABSTRACT

Zeyneb Sultan, daughter of III. Ahmed, Sultan of the Tulip Era period, had built a small complex in 1769 consisting of a mosque, a childrens' school, a public fountain and a tomb on her lands on the Alemdar Street in Eminonu District. Zeyneb Sultan not only built the aforementioned buildings; had also established a waqf to cover the expenses of the mosque, childrens' school and fountain, the wages of employees and other expenses. The waqfiyya, the subject of our research, is the first waqfiyya dated 1183/1770 for the waqf. In later dates, two addendum were added to this waqfiyya. After informing the biography of Zeynep Sultan and history of consecrated Works, the waqfiyya will be examined in terms of form and content. And also, the revenues will be presented in detail which allocated to the waqf to ensure the continuity of both officials and charity services. This waqf will be analyzed in terms of its assets, management style and services it offers, and similarities and different aspects of waqf with the other Selatin (Sultans) waqfs will be compared. The analysis of this first waqfiyya will be a starting point for understanding the historical process of the waqf established for the complex. Therefore, this waqfiyya has an importance for both reflecting XVIII. century foundation culture and belonging to a woman Sultan.

keywords: Zeyneb Sultan, III. Ahmed, İstanbul, Eminonu, waqf, waqfiyya

1. GİRİŞ

Vakıf, bir kimsenin sahip olduğu malını, kendi rızasıyla mülkiyet hakkından vazgeçerek önceden belirlediği hayır işlerine tahsis etmesidir. (Berki, 1962: 9; Akgündüz, 1996: 76-77) Vakıf müessesesinin menşei hakkında farklı görüşler olsa da (Köprülü, 1942: 3-9) insanın fitratında bulunan “iyilik” duygusuna dayandığı ve İslâm’ın hayat anlayışı ile yoğrularak kemâle erdiği aşikârdır. Padişahlar ve hanım sultanların öncülük ettiği bu hayır yarışına kadın-erkek, zengin-fakir, müslüman-gayri müslim demeden toplumun her kesimi icâbet etmiştir. (Duran, 1990: 13) Bu sayede günümüzde devlet imkânlarıyla gerçekleştirilen dînî, ilmî, sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki pek çok hizmet, İslâm’ın kabulünden XX. asra kadarki dönemde vakıflar eliyle sunulmuştur. (Berki, 1965: 12-13; Yediöldüz, 1982a: 1-13; Ateş, 1982: 55-56; Kazıcı, 1985: 10) Hatta vakıfların, icra ettiği fonksiyonlar açısından zirveye ulaştığı Osmanlı döneminde bir kimsenin neredeyse beşikten mezara kadar tüm ihtiyaçlarını karşıladığı söylenebilmektedir. (Yediöldüz, 2003, VII)

İslâmiyet’ten önce de bazı vakıfların var olduğu bilinmektedir. Ancak “*hukuk tarihi İslâmiyet’ten önce hukuksal bir müessese olarak vakıf fikrinin var olduğunu kayd etmez.*” (Berki, 1962: 9) Hukukî ve dinî bir yapıya sahip olan vakıfların varlığının en büyük delili, vakfiyeleridir. Vakfiyeler, döneminin sanat, hukuk, ilim, tarih, edebiyat ve daha pek çok alandaki vaziyetine ışık tutan tarihi birer belgedirler. (Yediöldüz, 1982a: 24-25) Görülüyor ki vakfiyeler hakkında yapılacak bir araştırmada “*iktisadî tarih, içtimaî tarih, şehir tarihi, iskân tarihi, tarihî topografya, idarî ve malî tarih, dinî tarih, hülâsa eski Türk cemiyetinin dahilî bünyesini, muhtelif içtimaî tabakaların hayat şartlarını, hukukî-içtimaî münasebetlerini bize gösterecek bütün tarih şubeleri bundan en büyük istifadeyi temin edecektir.*” (Köprülü, 1938: 6)

2. ZEYNEB SULTAN’IN HAYATI VE KÜLLİYESİ

2.1. Zeyneb Sultan’ın Hayatı

Zeyneb Sultan, III. Ahmed’in (ö. 1149/1736) “Zeyneb” ismine sahip üç kızından biridir. Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Mehmed Süreyya Bey, *Sicill-i Osmanî*’de Zeyneb Sultan’ın 1140’dan (1728) sonra doğduğunu yazmaktadır. (Süreyya, 1308: 37) Ancak Uluçay, bahsedilen tarihin, arşiv kayıtlarına göre 1723-1724 yıllarında yaşadığı bilinen Zeyneb Sultan’ın düğün tarihi olduğunu savunmuştur. (Uluçay, 1980: 86) İki müellif arasında Sultan’ın ismi konusunda da görüş ayrılığı bulunmaktadır. Her ne kadar *Sicill*’de Sultan’ın adının “Zeyneb Âsime” olduğu ileri sürülse de Uluçay, zikredilen ismin arşiv belgelerinde yer almadığını belirtmiştir. (Uluçay, 1980: 86) Yaramış’ın konu hakkındaki değerlendirmeleri de göz önüne alındığında doğum tarihinin 1127/1715 olduğu düşünülmektedir. Zeyneb Sultan, III. Mustafa’nın (ö. 1187/1774) da annesi olan Mihrişah Valide Sultan’ın (ö. 1145/1732) kızıdır. (Yaramış, 2005: 198)

Zeyneb Sultan, 1728’de “Sinek” ve “Küçük” lakaplarıyla bilinen Mustafa Paşa (ö. 1140/1764) ile evlendi. Nişancılık ve Kaptanıderyalık yapan Sinek Mustafa Paşa’nın vefatıyla dul kalınca bir yıl sonra Melek Mehmed Paşa ile ikinci evliliğini yaptı. Bu evlilik, kendisinin vefatına kadar devam etti. (Sakaoğlu, 2008: 318-319) Zeyneb Sultan birkaç ay süren rahatsızlığının sonunda (Çalışkan, 2010: 456) 12 Muharrem 1180 (25 Mart 1774) tarihinde vefat etmiş ve bânisi olduğu caminin bahçesine yaptırdığı türbeye defnedilmiştir. (Süreyya, 1312: 37; Uluçay, 1980: 87; Sakaoğlu, 2008:319; Çalışkan, 2010: 456; Ayvansarâyî, 1985: 210)

2.2. Zeyneb Sultan Külliyesi

Vakfiyesinde “Rûh-ı Sultânî” adıyla anılan Zeyneb Sultan Camii, Zeyneb Sultan tarafından aynı avluda yer alan sıbyan mektebi, türbe ve sebil ile birlikte 1183 (1769) yılında dönemin hassa başmimarî Mehmed Tâhir Ağa’ya inşa ettirilmiştir. Yaptırılan eserler, vakfiyede “... *Soğukçeşme kurbunda Lala Hayreddin mahallesinde kâin menzil-i kebîr ‘arsası üzerine hasbeten li’l-lâhi te’âlâ ve taleben li-merzâtî rûh-ı rasûle’l-mu’allâ ‘Rûh-ı Sultânî’ ismiyle müsemmâ bir cami’-i şerif-i vâlâ ve ma’bed-i münif-i mu’allâ ve bir mekteb-i dilârâ ve bir sebil-i rûh-efzâ müceddeden binâ ve inşâ buyurub...*” şeklinde geçmektedir. (VGM.DEFTER, 1183, 743/ 80/ 216) İstanbul hakkında yapılacak araştırmalarda ilk müracaat edilecek kaynaklardan olan Hadîkatü’l-Cevâmî’ nin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nden elde ettiğimiz yazma nüshasında “*Zeyneb Sultan Camii’ bânîyesi Sultan Ahmed Hân-ı Sâlis kerîmelerinden Zeyneb Sultan’ dır ki müstakil türbede âsüdedir ... levâzımından*

mahfil-i hümayûn ve mekteb ve sebîl ve şâdurvân gibi lâzimesi mükemmeldir.” ifadesi derkenâr olarak yazılmıştır. Notun devamından caminin 15 Muharrem 1883’de tarihinde ibadete açıldığı anlaşılmaktadır. (Ayvansarayî [yz.], H.1568: 48a) Aynı mâlûmat, birkaç kelime farklılığıyla Ahmed Nezih Galitekin’ in hazırladığı Hadîka’da da bulunmaktadır. (Ayvansarayî vd., 2003: 173-174) Bu küçük külliye, Eminönü semti, Alemdar caddesi üzerinde, Gülhane Parkı karşısında eğimli bir araziye konumlandırılmıştır. Camii, barok ve klasik üslubun sentezinin güzel bir örneğidir. (Gültekin, 1994: 550)

Külliyeyle ait sebîl ve türbe, 1871’de atlı tramvay için yapılan yol çalışmaları sebebiyle uzun bir süre harap vaziyette kalmıştır. (BOA, İ.dh, 715) Yıkılan türbeden alınan sultana ait *bekâyâ-yı ’izâm*, 1955 yılında tekrar hazireye defnedilinceye kadar bir sanduka içerisinde caminin bodrum katında muhafaza edilmiştir. Netice itibarıyla sebîl ve türbe günümüze ulaşamamıştır.

Yol çalışmalarından caminin batı tarafında yer alan hazîre de nasibini almış ve büyük bir kısmı yok olmuştur. Hazire hakkında yapılan son araştırmada, caminin doğu tarafındaki bahçesine ilave edilmiş üç mezar ile birlikte toplamda 113 mezar kaydedilmiştir. Hazirede, Zeyneb Sultan ve eşi Melek Mehmed Paşa’ya ait mezarlar ile birçok saray görevlisinin de kabri bulunmaktadır. (Güvelioğlu, 2008:35-38) Bunlardan biri olan Alemdar Mustafa Paşa’nın kemikleri, 1911’de Yedikule dışında sur dibinde bulunan mezarından alınarak askeri bir törenle bu hazireye nakledilmiştir. (Salnâme-i Servet-i Fünûn, 1328: 120-123)

Avlunun kuzey köşesinde yer alan ve yine Mehmed Tahir Ağa’nın eseri olan sebîl ise külliyeyle ait olmayıp IV. Vakıf Han’ın yapımı sırasında Hamidiye Külliyesinden sökülerek buraya taşınmıştır. Ayrıca XIX. yüzyılda külliye avlusuna “*ulusal mimarlık*” akımının eseri denilebilecek bir medrese ilave edilmiştir. (Açıkgözoğlu, 2013: 362) Medrese, kaynaklarda “*Vâlîde Sultan veya Vâni medresesi*” olarak zikredilmektedir. (Kütükoğlu, 1978: 45)

3. VAKFİYENİN MUHTEVÂSİ

3.1. Vakfiye Hakkında

Tescil, vasiyet veya fiil ve hareket usullerinden biri ile kurulan vakfın, genellikle vâkıfı (malını vakfeden) tarafından hazırlanan nizamnâmesine “*vakfiye*” denir. Hukuki birer vesika olan vakfiyelerin kesinliği, kadı siciline işlenmesi ile gerçekleşmektedir. (Kazıcı, 1985: 39)

Vakfiyelerin başında kadının tasdiki, mührü ve imzası bulunmaktadır. Asıl metin, Allah’a hamd, Resûlüne salat ve selam, vakıf kurmanın sevabı hakkında âyet ve hadisler ile başlamaktadır. Vakfi kuran kimseyle ilgili bilgiler verildikten sonra; mevkufun (vakf olunan mal) neler olduğu, nasıl ve kimler tarafından idare olunacağı, gelirlerin nerelere sarf edileceği ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Vakfiyeler, tafsilatıyla anlatılan vakfın şartlarına uyanlara dua, hilâfında hareket edenlere beddua edilen bölümün ardından şahitlerin isimleri ile neticelenmektedir. (Öztürk, 1995: 22-24)

Zeyneb Sultan’ın küçük külliyesi için tesis ettiği vakfın 17 Zilkade 1183 (14 Mart 1770) (Dağlı ve Üçer, 1997: 599) tarihli vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür Tescil Daire Başkanlığı arşivinde 743 numaralı vakfiye defterinin 215. sayfasında 80 sıra numarası ile kayıtlıdır. Sonraki tarihlerde vakıf için iki zeyl vakfiye daha yazılmıştır. Müstakil birer çalışmanın konusu olabilecek bu zeyl vakfiyeler ile İstanbul’un birçok semtinde müştemilâtlı evler, arsalar, bahçeler, yalılar ve Midilli’de zeytin bahçeleri vakfın akaratına eklenmiştir. (VGMA, 743/ 81-82)

Zeyneb Sultan’ın vakfiyesi “*mahmiyye-i İslâmbol’da saray-ı cedid-i bihişt âsâ-yı sultânî mukâbilinde kâin şeref-bahş istikrâr buyurdukları sarây-ı ’âlilerinde kethüdâlarına mahsûs odada*” şahitlerin huzurunda hazırlanmıştır. Vakfiye, 15 Zilkade 1208 (14 Haziran 1794) tarihinde tescil edilmiştir. Şerifzâde Es-Seyyid Mehmed’in tasdiki ile başlayan vakfiyede Rumeli Kazaskeri Muhammed Esad ibn Abdullah Vassaf, Anadolu Kazaskeri Dürriyâde Mehmed Nurullah Efendi ve Haremeyn-i Şerifeyn Evkâfî Müfettişi Ahmed Necib Efendi’nin imzaları bulunmaktadır.

Besmeleden evvel, Zeyneb Sultan’ın daha önce Üsküdar’da kurduğu vakıf hatırlatılarak “*1150-1155 Haremeyn defterinde 16 Zilhicce 1153’de mukayyed bir aded vakfiyesi var*” şeklinde derkenar edilmiştir. Diğer derkenarda ise vakfiyenin aslının Evkâf-ı İslâmiye Müzesi’nde 3973 müze numarasıyla muhafaza edildiği yazılmaktadır. Bu nüsha, günümüzde Türk İslâm Eserleri Müzesi’nde

2195 numarada kayıtlıdır. Müzehheb olan bu vakfiye, sülüs hatla yazılmış ve ciltlenmiştir. (TSMA, 3973)

Vakfiye, yukarıda bahsettiğimiz genel özelliklere uygun, Allah'a hamdü senâ dan sonra Resûlune ve ashabına salat ve selâm içeren ifadelerle başlamaktadır. Ardından Zeyneb Sultan hazretlerinin *kethüdâlık* (kâhya, yardımcı) hizmetinde bulunan Ahmed Ağa ibn Ali Efendi'nin, dünyanın geçiciliği ve hayır yapmanın gerekliliği hakkındaki âyet ve hadisleri içeren sözlerine yer verilmiştir. Yaptırılan vakıf eserlerin "*Soğukçeşme kurbunda Lala Hayreddin mahallesinde*" olduğu belirtilmektedir.

3.2. Vakfın Gelirleri

Zeyneb Sultan, caminin, sıbyan mektebinin ve sebilinin giderleri, çalışanların ücretleri ve diğer masrafların karşılanması için birçok *arsa*, *bahçe*, *dükkân*, *sâhilhâne* ve *mülk-i menziline* vakfetmiştir. XVIII. yüzyıl vakfiyelerindeki gelir kaynaklarının nasıl tasvir edildiği konusunda Yediyıldız ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. (Yediyıldız, 2003: 95-116) Vakfın mal varlıkları, İstanbul'da Nuruosmaniye Camii (Eyice, 2007: 264) yakınında, *Sarây-ı Cedîd* (Topkapı Sarayı) mukâbilinde; Sahhaf Süleyman, Hubyâr, İmam Ali, Şah Sultan, Kamer Hâtun, Hoca Hayreddin, Elvanzâde, Servi ve İshakpaşa mahallelerinde bulunmaktadır.

Vakfedilen evler ve dükkânlar *icâra-i müeccele* ve *muaccele-i misliyye*; iki yalı ise *icâra-i müeccele* ile kiralanmıştır. Bu kiralama şekli, özellikle XVIII. asırda vakıf gayrimenkullerinin işletilmesinde en çok tercih edilen usuldür. Vakıfların devamlılığını sağlamak için biraz da mebcuri olarak uygulanan "icâreteyn", "çift kira" anlamına gelmektedir. Kiracı, sözleşmenin yapılışı sırasında bir defaya mahsus olmak üzere icâre-i mu'accele (peşin para) denilen ve genellikle vakıf emlakının gerçek değerinin yarısına tekâbül eden sâbit bir miktar ile icâre-i müeccele (ertelenmiş kira) denilen ve normal kira bedelinden çok düşük yıllık bir ücret ödüyordu. (Yediyıldız, 1982b: 136; Pantık, 2017: 75-104) Yalnızca han, *icâra-i vâhide* lidir; yani kısa süreli ve tek dereceli (Öztürk, 1995: 621) kiraya verilmiştir. Evlerin mutfak, mahzen, tuvalet, ahır, değirmen, fırın, hamam, sarnıç ve avlu gibi pekçok müstemilata sahiptir. Bazı gayrimenkullerin arsaları Zeyneb Sultan'ın mülkü olmayıp başka vakıflara *mukataası* bulunmaktadır. Mukataa, arsası vakıf, üzerindeki binâ ve ağaçları mülk olan akarda bu arsadan faydalanan kimse tarafından ödenen senelik kiradır. Vakfiyeye göre Zeyneb Sultan'a, sarayı yanındaki yirmi beş dükkân ve arsası Hükümdar tarafından özellikle devlete hizmeti geçenlere mülk olarak verilen yerlerin belgesi (İpşirli, 2011: 430) olan *temlik-nâme-i hümâyûn* ile verilmiştir. Ayrıca vakfiyede Haznedar Hanı ile Kamer Hatun mahallesindeki menzilin *mülk-i müşterâ* olduğu belirtilmiştir. Yani vâkıfe bu malları satın alarak elde etmiştir.

Vakfedilen mallar, vakfiyedeki sıralarına göre şunlardır:

1- Nuruosmaniye Camii yakınında beş dükkân ve kırk dört *kârgir* (taş veya tuğladan yapılmış) odadan oluşan Haznedar Hanı vakfiyede zikredilen ilk akardır. Bu mülke ait bir masura su ve su deposu da bulunmaktadır. Masura, akar su ölçüsünde kullanılan ölçüğün adıdır. Yarım masura su, bir evin ihtiyacını karşılayabilmektedir. (Pakalın, 1993: 414) Hanın bulunduğu arsa senelik Abdüselam vakfına üç bin altı yüz akçe ve Mahmut Paşa vakfına altı yüz akçe mukataalıdır. Han, icâra-i vâhide usulü ile kiralanacaktır. XVIII. yüzyıla ait vakfiyelerin çoğunda, bir kuruşun 120 akçe değerinde olduğu belirtilmiştir. (Yediyıldız, 2003: 367-368)

2- Ebû Eyyûb El-Ensârî semtinde Şah Sultan mahallesinde *fevkanî* ve *tahtânî* (altı-üstlü) evler, köşkler, hamam, dîvanhâneler, bahçeler, meyve bahçeleri, mutfak ve suyolları ile getirilmiş tatlı suya sahip toplamda üç yüz on beş *zira'* (arşın) (Erkal, 1991: 411-413) arsanın Şah Sultan vakfına senelik iki yüz altmış akçe mukataası vardır. Üzerinde bulunan sâhilhâne *yevmî* (günlük) on yedi akçe icâra-i müeccele ile kiraya verilecektir.

3- Vakfın akarları arasında "*medîne-i Galata'ya muzâfa Beşiktaş'ta vâkı'*" Çırağan Yalısı ve on yedi bin dokuz yüz dokuz *zira'* arsası da sayılmaktadır. Bu arsanın, dokuz bin sekiz yüz altı *zira'*lık bölümü ve üzerindeki binalar Zeyneb Sultan'ın mülküdür. Bakiye kalan sekiz bin yüz üç *zira'* arsanın, Kılıç Ali Paşa vakfına senelik bin sekiz yüz akçe mukataası vardır. Vakfiyeye göre sâhilhâne, günlük on akçe ile icâr olunacaktır.

4- Vakfin diğer bir akarı yine Şah Sultan mahallesinde olup toplamda bin altı yüz kırk beş buçuk zira'lık bir arsadır. Günlük dört akçe icâra-i müeccele ve muaccele-i misliyye ile kiralanan arsanın üzerinde fevkanî bir oda, un tezgâhı, ekmek fırını, değirmen ve bahçe bulunmaktadır.

5- Bir taraftan Zeyneb Sultan'ın sarayına sınırdış, üç yanı *tarik-i 'âmm* (herkesin geçme hakkı bulunan yol) ile çevrili sekiz yüz yetmiş sekiz buçuk zira' arsa ve üzerinde birbirine muttasıl kahveci, berber, tulumbacı, çilingir, çamaşırcı, attar, terzi, bakkal ve yemişi dükkânları ile simitci fırını olan toplamda yirmi kargîr dükkân vakfedilen mallar arasındadır. Tüm bu dükkânlar, aynı mahalde bulunan üç berber ve iki terzi dükkânı ile günlük birer akçeden toplamda yirmi beş akçe icâra-i müeccele ve muaccele-i misliyye ile icâr olunacaktır.

6- Sahhaf Süleyman mahallesinde evler, taş odalar, mutfak, hamam, mahzen, avlu, tatlı su ve diğer müştemilâta sahip arsanın bir kısmı ve mülkleri Zeynep Sultan'a ait olup arsanın kalan kısmı için Ak Muhammed Ağa vakfına senede altmış kuruş mukataa verilecektir. Bu mahallin bitişiğinde Hocapaşa'da Hubyâr mahallesinde Hoca Hayreddin Efendi vakfına senelik beş bin yetmiş akçe mukataası olan arsanın üzerinde toplamda dokuz oda, iki sofa, iki dîvanhâne, ahır, kârgir mahzen, iki bahçe ve bir kapıcı odası mevcuttur. Bahsi geçen arsalar ve üzerindeki mülklerden oluşan büyük menzil günlük otuz yedi akçe icâreteynle kiralayıp vakfa gelir elde edilecektir.

7- Zeyneb Sultan aynı usulle kiralanan üzere, Nallı mescit yakınlarında İmam Ali mahallesinde, dört tarafı taş duvarlarla çevrili; hamam, camekân (hamamlardaki soyunma odası), mutfak, tuvalet, taş oda, sarnıç ve su mahzenine sahip bir mülk-i menzili içine alan bir arsayı da vakfetmiştir. Bu arsada, Halkalı suyundan suyollarıyla getirilen bir masura tatlı su vardır.

8- Kamer Hâtun mahallesinde on bir oda, mutfak, sofa, dört mahzen, sarnıç, su kuyusu, üç tuvalet, avlu ve sokak kapısından oluşan sekiz yüz on zira' on sekiz parmak arsalı menzil, günlük bir akçe ile icâr olunması için vakfedilmiştir.

9- Hoca Hayreddin mahallesinde fevkanî iki oda, bir sofa, mutfak, su kuyusu, dört tarafı taş duvarla çevrili *terbî'an*(kare) yüz yirmi dört zira' arsa yevmî bir akçe icâra-i müeccele ve muaccele-i misliyye ile kiralacaktır.

10- Mevkuflardan biri de Timurkapı civarında Elvanzâde mahallesinde fevkanî dört oda, kiler ve altında mutfak, ahır, kârgir mahzeni içeren etrafı taş duvarlarla çevrili *terbî'an* üç yüz yirmi zira' arsalı bir bab menzildir. Arsa Beykozlu Mustafa Ağa vakfına ait olup senelik altı yüz akçe mukataalıdır. Vakfiyede binaların icareteyn-i misliyyeteyn ile kiralanaçağı belirtilmiştir.

11- Servi mahallesinde; fevkanî üç bab oda, bir tuvalet; tahtânî bir oda, kiler; süflâde bir mutfak, tuvalet, su kuyusu ve avluyu ihtivâ eden bir bab mülk de vakfedilen mallar arasındadır.

12- Vakfiyede geçen son âkar, Ayasofya-i Kebîr yakınında İshakpaşa mahallesinde bulunan ve icareteyn-i misliyyeteyn ile kiraya verilmesi istenen bir bab mülk-i menzildir. Binaların hepsi Zeyneb Sultan'ın mülküdür. Ancak arsanın bir miktarı için Haremeyn vakfına yıllık 840 akçe mukataa verilecektir. Mülkün müştemilâtında dokuz oda, tuvalet, hamam, su hazinesi, ahır, iki kârgir ocaklı mutfak, camekân odası, kiler, avlu, su kuyusu, bahçe ve sokak kapısı mevcuttur.

Vakfin mal varlıkları sıralandıktan sonra Zeyneb Sultan, gelirlerin devamlılığını sağlamak için akarâtan "*her kangısı mahlûle oldukta mu'accesiyile vakf-ı şerîfe 'akar iştirâ olunub vakf-ı şerîflerine zamm ve ilhak oluna deyu*" ikazda bulunmaktadır. Böylece vakfin akarâtı arttırılarak maddi yönden sıkıntıya düşülmeyecektir.

3.3. Vakfın Nakdî ve Aynî Giderleri

Mevkufâtan sonra vakfın masraf kalemlerine geçilmektedir. Pekçok vakfiye metninde vazifelendirilecek kimselerde aranan vasıflar sayılmaktadır. (İlgürel, 199: 87-92; Zülfikar, 1989: 42-55; Yörük, 2006: 203; Şahin Allahverdi, 2016: 6-7; Bay, 2016: 48) Ancak incelediğimiz vakfiyede, tavsif yerine görevlilerin isimleri tek tek yazılmıştır. İki görevli dışında istihdam edilenlerin hepsinin isimleri ve onlara ödenecek ücretler detaylı biçimde sayılmaktadır. Bazı görevlilerin uhdesinde birden çok vazife bulunmaktadır. XVIII. yüzyılda daha ziyâde selâtin vakıflarında görülen devamlı hizmetli kadrosunda tamirat işlerinden sorumlu kimselerin bulundurulması temayülü (Bakırer, 1973: 116) Zeyneb Sultan'ın kurduğu vakıfta da devam etmektedir. Vakfiyedeki şarta göre bir kurşuncu ve

binaların tamir ve restorasyonu ile görevli olacak (Yediyıldız, 1983: 58) bir *camii meremmetçisi* evkâfın tamiratından sorumlu olacaktır.

Çalışanlar arasında en fazla ücreti, *imâm-ı evvel* El-Hâc Seyyid Mustafa Efendi ile *imâm-ı sâni* El-Hâc Ali Efendi alacaktır. Bu iki imama takdir edilen ücret, günlük otuz akçedir. Daha sonra belirlenecek olan kişilerden birine müezzîn-i rabi' vazifesi tevcih olunacak ve günlük sekiz akçe verilecektir. Görevlisi belirlenmemiş diğer vazife ise ücreti günlük üç akçe olan *camii meremmâtî*dir.

Camii ve sıbyan mektebinde görevlendirilenlerin isimleri, vazifeleri (Yediyıldız, 1983: 56-59; Pakalın, 1993: 62) ve günlük alacakları ücretler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Vakfın Görevlileri ve Günlük Ücretleri

Görev	İsim	Ücret
Cuma hatîbi (Cum'a günü hutbe okumakla vazifeli kişi)	El-Hâc İsmâil Efendi	20 akçe
İmâm-ı Evvel	El-Hâc Seyyid Mustafa Efendi	30 akçe
İmâm-ı Sâni	El-Hâc Ali Efendi	30 akçe
Cuma Şeyhi	Ahmed Efendi	20 akçe
Ta'rif-hân	Hâfız Mustafa Efendi	5 akçe
Na't-ı şerîfhân	Hâfız Muhammed Emin Efendi	4 akçe
Ser-devir-hân (Her cuma namazından önce, Kur'an'ın bir cüzünü okuyarak ayda bir hatim etmekle görevli kişi)	Hâfız Ahmed Efendi	5 akçe
Devir-hân	Hâfız Mustafa Efendi	4 akçe
Devir-hân	Hâfız Ali Efendi	4 akçe
Devir-hân	Hâfız Muhammed Sâdık Efendi	4 akçe
Ser-müezzîn	Molla Ali	10 akçe
Müezzîn-i Sâni ve Ahşamcılık	Molla Halil	10 akçe
Müezzîn-i Sâlis	Molla İsmâil	8 akçe
Müezzîn-i Rabi'	-	8 akçe
Ser-kayımlık, Sirâcılık (Kandilci) ve Son Cemaat Ferrâşlığı (halıları sermek, katlamak ve temizlemekle görevli kişi)	Molla Mustafa	12 akçe
Kayım-ı Sâni, Sirâc-ı Tabaka, Sirâc-ı Minare, Kapı Bevvâblığı ve Zibil İhrâcı	Es-Seyyid İsmâil	15,5 akçe
Kayım-ı Sâlis, Sirâc-ı Camii', Mushâf-ı Şerîfe Hıfzı ve Hatib Efendi Seccadesi Ferşi	Hâfız Molla Hüseyin	12 akçe
Kayım-ı Rabi', Kenîf Ferrâşlığı, Ref'-i Ankebut, Bevvâblık (Kapıcı), Zibil İhrâcı ve İkinci Sebilci	Molla Hüseyin	14,5 akçe
Sebil-i Evvel	Seyyid Muhammed	8 akçe
Şadırvan, Musluk ve Kenîf Önünde İ'kâd-ı Kanâdil ve Ref'-i Ankebut	Molla Ali	5 akçe
Mahfil-i Hümâyûn Ferrâşlığı	Molla Süleyman	3 akçe
Mektep Hocası	Molla Hüseyin Efendi	20 akçe
Mektep Halifesi	Hâfız Molla Muhammed	12 akçe
Mektebin Meşk Hocası	Muhammed Said Efendi	6 akçe
Camii' Buhûrîsi	İsmâil Efendi	6 akçe
Meremmât-ı Kurşun	El-Hâc Mustafa	3 akçe
Camii'-i Şerîfi Meremmâtı	-	3 akçe
Kâtib	Ahmed Efendi	10 akçe
Ruznamçeci (Günlük gelir-giderlerin kaydını tutan kişi)	Muhammed Efendi	10 akçe
Câbi-i Vakf (Vakıf gelirlerini toplayan görevli)	Molla Abdi	8 akçe

Tabloda belirtilen ücretlerin dışında mektepteki kırk sıbyana günlük birer akçe ve bayramlık elbise bedeli olarak senelik dörder buçuk kuruş verilmesi vâkıfenin şartlarından biridir. Ayrıca *kapama* denilen medrese talebelerinin giydiği takım elbise (Pakalın, 1993: 164) değeri olarak mektep hocasına senelik on kuruş, *halife-i mektebe* ise sekiz kuruş tahsis edilmiştir.

Vakfın aynî giderleri, vakfiye metninde nakdî giderlerden sonra sıralanmıştır. Zeyneb Sultan, caminin içinde ve tabakalarında; tuvalet, hol, sofa ve kapıların bulunduğu dış bölümlerde ve tezyînât için minârede kullanılmak üzere senelik aydınlatma ihtiyacı için 651 *kıyye* (bazı belgelerde vakiyye olarak

da kullanılır; Pakalın, 1993: 580) zeytinyağı alınmasını istemiştir. Bunların yanında mihrap tarafının aydınlatması için senelik ellişer kıyyelik iki adet ve yüzer dirhemlik sekiz adet bal mumu temin edilecektir.

Tablo 2. Vakfın Aynî Giderleri

Kullanılacağı Yer	Kullanılacağı Zaman	Açıklama	Miktar
Cami içi	-	Aylık	21,5 kıyye
Cami içi	İhya geceleri	Senelik	40 kıyye
Cami içi (tabakalarda)	Ramazan ayı	Senelik	60 kıyye
Cami içi (derununda)	Ramazan ayı	Senelik	36 kıyye
Cami dışı	-	Aylık	4 kıyye
Minare	Leyâli-i mu'tade (senede 5 gece)	Senelik	20 kıyye
Minare	Ramazan ayı	Senelik	120 kıyye
Minare	Bayram geceleri	Senelik	15 kıyye
İmam Odası	-	Aylık	1,5 kıyye
Kayım Odası	-	Aylık	1,5 kıyye
Müezzin Odası	-	Aylık	1,5 kıyye

3.4. Vakfın İdaresi

Vakfın mütevellisi Muhammed Efendi ibn Abdullah'tır. Vakıf mallarının idaresinin hayatta olduğu sürece kendi elinde bulunmasını şart koşan Zeyneb Sultan'a, vakıf işlerinde ise Kethüdâsı Ahmed Ağa vekâlet edecektir. Bazı hanım sultan vakfiyelerinde gördüğümüzün (Zülfikar, 1989: 34) aksine vâkife, vakfın tevliyeti için kendisine bir maaş belirlememiştir. Bu tavır, Sultan'ın vakıftan tek beklentisinin rıza-ı ilâhî olduğunun kanıtıdır. Vakfiye metnine göre Zeyneb Sultan'ın vefatından sonra, vakfın mütevellisi olarak Sadrazam Melek Mehmed Paşa tayin edilmiştir. Bu silsile, klasik vakıf metinlerindeki gibi Melek Mehmed Paşa'nın "*ekber evlâdı*" (yaşça en büyük çocuk), sonra "*ekber evlad evlâdı*", sonra "*ekber "evlad evlad evlâdı*" şeklindedir. Soyun devam etmemesi durumunda ise *Darü's-Sa'âde Ağası*'nın belirleyeceği *müstakim* (dürüst) ve *mütedeyyin* (dindar) bir kimsenin mütevellisi olması şart koşmuştur. Darü's-Sa'âde Ağası, o dönemde Osmanlı sarayında bütün enderûn ve harem ağalarının en büyüğüdür. Selâtin vakıflarının nezâreti H.995/ M.1586-1587'de Darü's-Sa'âde ağası makamına geçmiştir. (Altındağ, 1994: 1-3) Ayrıca belirtilen şartlar yerine getirilemezse "*vakf-ı mezkûr mutlaka fukarâ-yı müslimîne meşrûta*" olması istenmiştir.

Vekil tayin edilen Ahmed Ağa vakfın, her ne kadar Ebu Hanife'nin hükümlerine göre tescil edilmesini talep etmişse de kadı, İmâm-ı Yusuf ve İmâm-ı Muhammed'in hükmünü esas alıp vakfın sahih ve lazım olduğuna hükmetmiştir. Böylece vakıftan dönmek mümkün olmayacak ve vakfedilen mülkler her zaman vakıf olarak kalacaktır.

3.5. Şahitler

Vakfiyenin tarihten evvelki son bölümü şahitler kısmıdır. Vakıf muamelesinin şahitleri arasında kapu çukadarı, vekil-i harç, pazarbaşı gibi saray görevlileri vardır. Vâkifenin hanedan üyesi olması bunda etkilidir. Şahitlerden dördü vakfın görevlilerinden, kalanların üçü ise ilmiye sınıfındandır. Diğerlerinden biri paşazâde, biri ehl-i tarik, biri de hacıdır. Bir kişinin ünvanı yoktur. Hazırlanan vakfiyenin sonunda şuhûdu'l-hâl (şahitler) olarak;

Hatib İsmail Efendi ibn Ahmed Efendi, İmâm-ı Evvel Es-Seyid Mustafa Efendi, İmâm-ı Sâni El-Hâc Ali Efendi ibn Abdullah, Abdullah Efendi ibn Halîl, Helvâi Hüseyin Ağa ibn Hasan, Molla Ahmed ibn Osman, Muhammed Paşazâde İbrahim Bey, Molla Mustafa ibn Ebûbekir, Kapu Çukadarı Ahmed Ağa ibn Ebûbekir, Pazarbaşı Sâbık Mustafa Ağa ibn Abdullah, Vekil-i Harç İbrahim Ağa ibn Abdullah, Molla Muhammed Ârif ibn Abdullah, El-Hâc Ebûbekir ibn Ebûbekir ve vakfın kâtibi Ahmed Efendi bin Abdî isimleri kaydedilmiştir.

4. SONUÇ

Eski Türk devletlerinden beri Türk kadını her konuda erkeğin yanında olmuş, toplumun refahı ve gelişmesine katkı sunmuştur. Vakıf kurma konusunda da erkeklerden geri kalmayan pek çok kadın vakıflar tesis ederek hizmet etmişlerdir. Vakıf müessesesinin altın çağını yaşadığı Osmanlı Devleti

döneminde padişahların hanımları ve kızları sahip oldukları mülkleri vakfederek hayır kervanına katılmışlardır.

Bir hanım sultana ait vakfiyeyi konu alan araştırmamız, XVIII. yüzyıl vakıf terminolojisine katkı sağlayacaktır. Selâtin vakfı olması ayrıca önem taşımaktadır. Hayatı ile ilgili bilgilerin kısıtlı ve ihtilafli olduğu göz önünde bulundurulursa Zeyneb Sultan'ın yaşadığı devirde geri planda kaldığı söylenebilir. Oysaki biri babası, ikisi kardeşi olmak üzere beş padişahın saltanatını görmüş ve iki paşaya zevcelik etmiştir. Batılılaşmanın, lüksün, zevk ve eğlenceye meyilli bir hayat tarzının her alanda hissedildiği bu dönemde Zeyneb Sultan günümüze kadar ulaşan külliye inşaatı için vakfetmiştir. Kurduğu hayır müessesesinin tapu senedi olan vakfiyesi, hanım Sultan'ın sahip olduğu malvarlığı konusunda bizi aydınlatırken vâkıfeye dair şahsi pek bir mâlûmat içermemektedir. Metin, Türkçe olarak ve sade bir dille hazırlanmıştır.

Vakfiyede vakıf gelirlerinin miktarı ve bunların nerelere harcanacağı ayrıntılı anlatılmaktadır. Mevkuf malların tamamı günümüz İstanbul sınırları içindedir. Bunların sekizi suriçi, dördü sırdışı denem bölgede yer almaktadır. Toplamda bir han, iki sahilhâne, arsalı ve müstemilâtli altı menzil, iki büyük menzil, dükkânlar, fırın ve bir değirmen vakfedilmiştir. Kiraya verilmesi bakımından hem mukataa hem icareteyn usulü kullanılmıştır. Bu durum 18. Yüzyıl vakıflarında sıkça karşılaşılan ve zaruretten tercih edilen bir kiralama şeklidir. Sayılan gelir kaynaklarının birkaçı dışında Sultan'ın mülkleri nasıl edindiğine dair bir bilgi yoktur.

Gelir kaynakları meskenler ve ticari kuruluşlar olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Yahılar ve müstemilâtli evler mesken grubunda sayılabilir. Değirmen, un tezgahı, fırın, han ve çeşitli esnaf kollarına kiralanmış dükkanlar ise ticari kuruluşları oluşturmaktadır. Dikkat çekici bir nokta da klâsik dönem hanım sultan vakfiyelerinde vakfedilenler arasında karşımıza çıkan karye, mezraa ve çayır gibi tarım işletmelerinin bu vakfiyede yer almamasıdır. Sonraki tarihlerde yazılan zeyl vakfiyeler de incelendiğinde vakfın mâlî gücü daha iyi anlaşılacaktır.

Vakfın giderleri içinde en yüksek pay dînî hizmetlere ayrılmıştır. Aynî giderler hariç günlük 350 akçeye ulaşan harcamaların 208 akçesi caminin ihtiyaçları ve görevlilerinin maaşlarıdır. Dini hizmetlere harcanan tutar tüm giderlere oranlandığında neredeyse yüzde altmışı bulmaktadır. Eğitim hizmetlerine ayrılan tutar 78 akçedir. Vakfın yönetimi için günlük 50 akçe harcanmaktadır. Külliye küçük olması sebebiyle sosyal hizmet sunan tek yapı günümüze ulaşamayan sebildir.

Vakıf işlerinde Zeyneb Sultan'a kethüdâsı vekâlet edecektir. Vâkıfın vefâtından sonra tevliyet, eşi Melek Mehmed Paşa'ya ve onun soyundan geleceklere bırakılmıştır. Söz konusu vakıf, bu yönüyle aile vakfı gibi görünse de aile fertleri için hiçbir ödeme tahsis edilmemiş olması hasebiyle hayrî vakıf kabul edilmesi daha uygundur. Mülkiyeti bakımından ise sahih vakıflardandır. Soyun kesilmesi durumunda diğer selâtin vakıflarında olduğu gibi vakfın işlerine Dârüssaâde Ağası nezaret edecektir. Ayrıca burada Sultan'ın mütevellî olması için herhangi bir evladından bahsetmemesi çocuğu olmadığını düşündürmektedir.

Vakfiyede geçen semt ve mahallelerin isimleri dönemin İstanbul'u hakkında bilgiler sunmaktadır. Akarların konumuna detaylı yer verilmesi, vakıf malların bugünkü durumunu araştırmak isteyenlere yardımcı olacaktır. Mülklerin fiziki yapısı, devrin sosyo-kültürel ve ekonomik durumunu yansıtmaktadır. Aynı zamanda camiyle birlikte inşa ettirilen fakat günümüze ulaşamayan şadırvan, türbe ve sebilin varlığının şüphe götürmez delili bu vakfiyedir. Bu bakımdan tahlilini yaptığımız vakfiye, külliye hakkında yapılacak araştırmalara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

Açıkgozoğlu, A. S. (2013). Zeyneb Sultan Külliyesi. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. (44):362-364, İstanbul.

Akgündüz, A. (1996). *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi* (2. Baskı). İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

Altındağ, Ü. (1994). Dârüssaâde. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. (9):1-3. İstanbul.

Ateş, İ. (1982). Hayrî ve Sosyal Hizmetler Açısından Vakıflar. *Vakıflar Dergisi*, 15, 55-88.

- Ayvansarâyî, H. & Alî Sâtî' Efendi & Süleymân Besîm Efendi. (2003). *Hadîkatü'l-Cevâmi' İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil Mi'mârî Yapılar* (Haz. Ahmed Nezih Galitekin). İstanbul: İşaret.
- Bakırer, Ö. (1973). Vakfiyelerde Binaların Tamirâtı İle İlgili Şartlar ve Bunlara Uyulması. *Vakıflar Dergisi*, 10 (10), 113-126.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). İrade Dahiliye (İ.DH). 715/ 50010.
- Bay, A. (Eylül 2016). Sadrazam Melek Mehmed Paşa Vakıfları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (3), 39-54.
- Berki, A. H. (1962). Hukukî ve İctimaî Bakımdan Vakıf. *Vakıflar Dergisi*, 5, 9-13.
- Berki, A. H. (1965). Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler. *Vakıflar Dergisi*, 6, 9-13.
- Berki, A. H. (1966). *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tâbirler*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Çalışkan, M. S. (2010). *Enverî Sadullah Efendi ve Tarihinin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili*. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Duran, T. (Ed.) (1990). *Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar Hanım Sultan Vakfiyeleri*. B.y.: Tarihi Araştırmalar ve Dökümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı.
- Dağlı, Y. & Üçer, C. (1997). *Tarih Çevirme Kılavuzu*, Cilt 4. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Erkal, M. (1991). Arşın. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (3):411-413, İstanbul.
- Eyice, S. (2007). Nuruosmaniye Külliyesi. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (33):264-266, İstanbul.
- Gültekin, G. (1994). Zeyneb Sultan Camii ve Sıbyan Mektebi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, (7):550-551, İstanbul.
- Güvelioğlu, İ. G. (2008). *Osmanlı Mezar Taşları ve Zeynep Sultan Haziresi*. İstanbul: Türkiye Anıtlar Derneği.
- Hâfız Hüseyin b. İsmâ'il Ayvansarayî. [t.y.]. *Hadîkatü'l-Cevâmî*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları. H. 1568. 1a-176b.
- Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî. (1985). *Mecmuâ-i Tevârih*. (Ter. Fahri Ç. Derin & Vâhid Çabuk). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- İlgürel, M. (1966). Kösem Sultan'ın Bir Vakfiyesi. *Tarih Dergisi*, 16 (21), 83-94.
- İpşirli, M. (2011). Temliknâme. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (40):430-431, İstanbul.
- Kazıcı, Z. (1985). *İslâmî ve Sosyal Açıdan Vakıflar*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Köprülü, F. (1938). Vakıf Müessesesi ve Vakıf Vesikalarının Tarihî Ehemmiyeti. *Vakıflar Dergisi*, 1, 1-6.
- Köprülü, F. (1942). Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü. *Vakıflar Dergisi*, 2, 1-3.
- Kütükoğlu, M. S. (1978). Dârü'l-Hilâfeti'l-'Aliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri. *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7 (1-2), 1-212.
- Mehmed Süreyya. (1308). *Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Öztürk, N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Pakalın, M. Z. (1993). Kapama. *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*. (2):164. Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.
- Pakalın, Mehmet Zeki. "Ruznameci", *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*. 3: 62. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1993.

- Pakalın, Mehmet Zeki. “Vakiyye”, *Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*. 3: 580. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, 1993.
- Pantık, R. (Aralık 2017). Osmanlı’da İcâreteyn Uygulaması Hakkında Yeni Değerlendirmeler. *Vakıflar Dergisi*, 48, 75-104.
- Sakaoğlu, N. (2008). *Bu Mülkün Kadın Sultanları*. İstanbul: Oğlak.
- Salnâme-i Servet-i Fünûn (1 Mart 1328), 120-123.
- Şahin Allahverdi, R. (Nisan 2016). Yetim Bir Hanım Sultan: Şehzade Mehmed’in Kızı Hümaşah Sultan Vakıfları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 1-25.
- Uluçay, M. Ç. (1980). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA). Vakfiye Defteri (VGM.DEFTER). 743/ 80/ 215-221, (17 Zilkade 1183)
- Yaramış, A. (2005). III. Ahmet’in Kızı Zeynep Sultan’ın Hayatı ve Üsküdar’daki Vakfiyesi. *Üsküdar Sempozyumu II Bildiriler* 12-13 Mart 2004 (Ed. Zekeriya Kurşun). İstanbul: Üsküdar Belediyesi. 198-201.
- Yediyıldız, B. (1982). Vakıf Müessesesinin XVIII. Asır Türk Toplumundaki Rolü. *Vakıflar Dergisi*, 14, 1-27.
- Yediyıldız, B. (1982). XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi. *Vakıflar Dergisi*, 15, 23-53.
- Yediyıldız, B. (1983). Vakıf İstilahları Lügatçesi. *Vakıflar Dergisi*, 17, 55-60.
- Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yörük, D. (Aralık 2006). Başdefterdar El-Hâc Mehmed Efendi Vakfiyesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 21 (2), 197-221.

EKLER

Ek A. Zeyneb Sultan Külliyesi Vakfiyesinin Transkripsiyonu

(Tasdik bölümüne yer verilmemiştir.)

Bismillahirrahmanirrahim

İbtidâ-i kelâm vâkıf-ı hâl mîşevved zikr-i bâri-i müte‘âl her matla‘ suhan-ı sihr-âferîn ki neyyir-i a‘zâm ism-i rabbu’l-‘âlemîn ile münevver olmaya, mânend-i subh-i nuhustîn revnâk-ı safâ-yı sıdk u yakîn bulmaz ve şol ser-levha-i defter ferhunde eser ki şükr-i ni‘met-i kazâ u kudret birle zîb ve fer bulmaya, misâl-i vakf-ı bî-tescîl mevkıf-i i‘tibâr ve kabûlde cilveger olmaz, bes ol cenâb-ı Rabbü’l-erbâb mâlikü’l-rikâb sultan-ı melek-i câvidân vâkıf-ı esrâr ins u ve cân sani‘-i hayy-ı kayyûm nûr-bahş mesâbîh-i nücûm, mebd-i selsebîl-i bâğ-ı na‘îm hâdî-i sebil-i dîn-i kavîm celle celâle ve ‘amme ale’l-‘âlemîn birre ve nevâle hazretlerinin cenâbı büzürkvârına ısdâr ve iş‘âr olunur ki nüsha-i insânî ahsen-i takvîmde imlâ ve eyemen üslubda inşâ buyurub ve ‘alleme âdeme’l-esmâe küllehâ mûcibince tezâ‘if-i ümmü kitâbta mestûr olan ‘amme-i esmâ-i ta‘lîm ve kâffe-i hakâyık-ı lâyuhsâ-yı tefhîm edüb ‘zâlike fadlu’l-lâhi yü’tîhi menyeşâ’ü va’l-lahü zü’l-fadlü’l-‘azîm’ ve revâiyih salavât-ı şâyika ve nevâiyih-i teslîmât-ı râika ki nefhât-ı âsârından meşâm-ı cân-ı mu‘attar ve’l-me‘ât envârından zemîn ve âsmân münevver ola ... (Salavât bölümü kısaltılmıştır.) Emmâ ba‘de işbu kitâb-ı müşkîn-i erkâm ve vesîka-i enîka-i ‘anberîn-i fâmin tahrîr ve inşâ tasfîr ve imlâsına bi’l-‘izze ve’l-iclâl bâ‘ise ve bâdiye olan zât-ı sûtûde sıfât-ı hacle-nişîn serâ perde-i ‘ismet sadr-güzin serîr-i ‘iffet sultânü’l-muhadderât tâcü’l-muvakkarât ‘aleyhi’z-zât safiyyetü’l-saffat zâtü’l-‘ulâ ve’s-sa‘âdât devletlü ‘inâyetlü ‘ismetlü Zeyneb Sultan hazretleri ibnetü’l-merhûmü’l-mebrûr e’d-dâric ilâ medâric rahmete rabbe’l-ğafûr Gazî Sultan Ahmed Hân-ı Sâlis hazretlerinin mahmiyye-i İslâmbol’ da saray-ı cedîd-i bihişt âsâ-yı sultânî mukâbilinde kâin şeref-bahş istikrâr buyurdukları saray-ı ‘âlilerinde kethüdâlarına mahsûs odada bu

fakîr zeyl kitabda muharrerü'l-esâmî-i müslimîn huzurlarında 'akd-i meclis-i şer'-i 'âlî ettikte Sultân-ı müşârun-ileyhâ lâ-zâlet müşâran-ileyhâ hazretlerinin kethüdâlık hizmet-i celîleleriyle şerefyâb olan 'umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim müstecme'a'l-mehâsin ve'l-mekârim 'izzetlü Ahmed Ağa bin 'Ali Efendi meclis-i ma'kûde-i mezkûrada zikr-i âti vakf-ı celîli liecli't-tescîl ve'l-itmâm emru't-tekmîl mütevellî nasb ve ta'yin olunan Muhammed Efendi bin 'Abdullah mahzarında şöyle sevk-i kelâm ve ta'bîr-i merâm eylediler ki erbâbü'l-bâbe rûşen ve zâhir ve ashâb-ı âdâba 'ayân ve bâhirdir ki bu cihân-ı gaddâr esâsı cism-i nizâr gibi nâ-üstüvâr ve bu dünyâ-yı mekkâr medâr-ı bevâr ve bünyâdî nâ-pâyidâr olub mukîm-i müşerref-i irtihâl ve ni'am-ı vâsıl-ı zevâl olduğu ma'rûf ve rütbe-i yakînde vâzih ve meşkûftur hâl-i 'âfiyette mâl-ı 'akıbeti tedebbür re'-yi sedâd ile merci'-i me'âd-ı tefekkür idüb 'ed-dünyâ mezra'atü'l-âhirate' vakfınca mezra'a-i dünyâda tohum-ı hayrât-ı zirâ'at ve bezr-i hasenât-ı hırâset birle tahsil zuhr-i âhîret ve tekmlîl zâr 'âfiyet idüb rûz-ı haşrde ebrâr u ahyâr ile mahşûr ve ni'am-ı na'im ile muğtenim ve mesrûr ola ve bu mukaddemât-ı vâzihatu'l-medlûle binâen müvekkilem Sultân müşâr-ileyhâ hazretleri kendüye vâsıl olan 'itâyâ-i celiyye ve mevâhib-i 'aliyyeye "ve in te'uddü ni'meta'l-lâhi lâ tehussûhâ" mîsdâkıncâ hadd ü 'add imkân olmadığı tab'-ı pâklarına nihân olmayub "ve mâ 'indeküm yenfedü vemâ 'indâ'l-lâhi bâkin" mefhûm-ı latîfi kalb-i şerîflerine münsâk olub kâ'id-i tevfiikiyle "vemâ tükaddimü ilâ nüfûsiküm min hayri tecidûhü 'inde'l-lâh" mazmûn-ı hümâyûnî ile 'amele sevk eyleyüb ve 'inân-ı 'azîmetlerini taraf-ı hayrâta masrûf ve cenâb-ı hasenâta ma'tûf kalub "men benâ mesciden yebteğî bihî veche'l-lâhi benâ'l-lâhü lehü mislehü fi'l-cenneti" mazmun-ı sa'âdet-makrûnu ile 'amel birle müşâr-ileyhâ hazretleri 'amme-i tasarrufât-ı şer'iyyesi câyize ve kâffe-i teberru'ât-ı mer'iyyesi nüfuz-ı hâize olduğu halde silk-i mülk-i sahîhlerinde münselik olub mahmiyye-i mezbûrada Soğukçeşme kurbunda Lala Hayreddin mahallesinde kâin menzil-i kebîr 'arsası hasbeten li'l-lâhi te'âlâ ve taleben li-merzâti rûh-ı rasûle'l-mu'allâ 'Rûh-ı Sultânî' ismiyle müsemma bir cami'-i şerîf-i vâlâ ve ma'bed-i münîf-i mu'allâ ve bir mekteb-i dilârâ ve bir sebîl-i rûh-efzâ müceddeden binâ ve inşâ buyurub hademesi vezâyefiçün mülk-i müşterâları olub yine mahmiyye-i mezbûrda Nûr-ı 'Osmânî cami'-i şerîf kurbunda vakı' bir taraftan cami'-i mezkûr 'imâreti ve bir taraftan ba'zen Sultân müşârun-ileyhâ hazretlerinin bi'l-icârateyn tasarruflarında olan Sûfî Muhammed Bey vakfindan etmekçi fırını ve ba'zen âharın tasarrufunda olan işçi dükkânı ve bir taraftan Sofcular Hânı ve taraf-ı rabî'i tarîk-i 'âmm ile mahdûd 'ulyâda on dokuz bab oda ve bir kenîf ve vüstâda kezâlık on dokuz bab oda ve bir kenîf ve süflâda altı bab oda ve âhur ve samanlık ve kenîf ve iki bab 'attâr ve bir kebâbcı ve iki bab berber dükkânı cem'an beş dükkân ve kırk dört bab kârgir odaları ve kanevât-ı müsennât ile muhraz bir masura mülk mâ-i lezîz câriyi ve su hazînesini muhtevî olub 'arsasının ma'lûm-ı mikdâr-ı mahallinin senevî 'Abdü's-selâm vakfına üç bin altı yüz 'akçe ve han kapusu önünde olan ma'lûm-ı mikdâr mahallin dahî senevî Mahmûd Paşa vakfına altı yüz 'akçe mukâta'alı ve 'Atîk 'Ali Paşa vakfına senevî üç yüz altmış 'akçe kârkir mukâta'ası olub evkâf-ı mezkûra mütevellîleri vekilleri hâzirûn oldukları halde kârgir olan ebniyye-i memlûke-i mezkûralarını ve mülk olan kanevât-ı mesnâh ile muhraz cami'-i mezkûra ceryân eden kanevâtına teb'iyyet ile iki masura mâ-i lezîz-i câriyi ve medîne-i hazreti Ebû Eyyûb El-Ensârî radi'anhu rabbe'l-bârî mahallâtından Şah Sultan mahallesinde kâin bir taraftan leb-deryâ ve bir taraftan ba'zen Şah Sultan vakfindan iki kıt'a temessük ile bi'l-icârateyn tasarruf 'âlîlerinde olan mahal ve ba'zen Evliyâ Muhammed Efendi vakfindan kezâlık bi'l-icârateyn tasarruf 'âlîlerinde olan hammâm mahalli ve ba'zen yine Şah Sultan Camii' imamı ve müezzini ve kayyımı olanlara mesrûta-i menâzil ve bir taraftan tarîk-i 'âmm ve taraf-ı rabî' yalı hammâmına mürûr iden bahra müntehî tarîk-i hâs ile mahdûd dâhilen ve hâricen fevkânî ve tâhtânî büyü-tü 'adîde ve köşkler ve hammâmlar ve dîvanhâneler ve eşcâr-ı müsmira ve gayr-i müsmirli bağçeler ve kârgir matbahları müştemil be kanevât-ı müsennât ile muhraz mâ-i lezîz-i câriyi muhtevi üç yüz on beş zirâ' 'arsasının senevî Şah Sultan vakfına iki yüz altmış 'akçe mukâta'ası olub üzerinde ebniyyesi mülkleri olan sâhilhâne-i 'âlîlerini yevmî on yedi 'akçe icâra-i müeccele ile icâr oluna ve yine Sultân müşârun-ileyhâ hazretlerinin rûste-i temliklerinde muntazam olan medîne-i Galata'ya muzâfa Beşiktaş'ta vâkı' bir taraftan sâhil-i bahr ve bir taraftan tarîk-i 'âmm ve bir taraftan mevlevîhâne ve taraf-ı rabî' ba'zen Ahmed Reis menzili ve ba'zen 'arsa-i hâliye ve ba'zen Orakir nâm zimmî menzili ile mahdûd büyü-tü 'adîde ve kasûr ve müştemilât-ı ma'lûmeyi hâvî dâhilîye ve hâriciyeli Çırağan Yalısı dimekle meşhur saray-ı 'âlîlerinin bi'l-cümle ebniyye-i mevcûdesi mülk-i sarfları olub bihisâb terbî'i on yedi bin dokuz yüz dokuz zirâ' 'arsasının terbî'an dokuz bin sekiz yüz altı zirâ' mahallin ebniyyesi ve 'arsası mülkleri olub ve mâ'adâ bir mûcib-i hücced-i şer'iyye tefrîk olan terbî'an sekiz bin yüz üç zirâ' 'arsasının Kapudane İsbek Kılıç Ali Paşa merhûmun vakfına bi'l-meşrûta mütevellîsi olan Ali Ağa'nın virdiği ma'mûl be mukâta'a

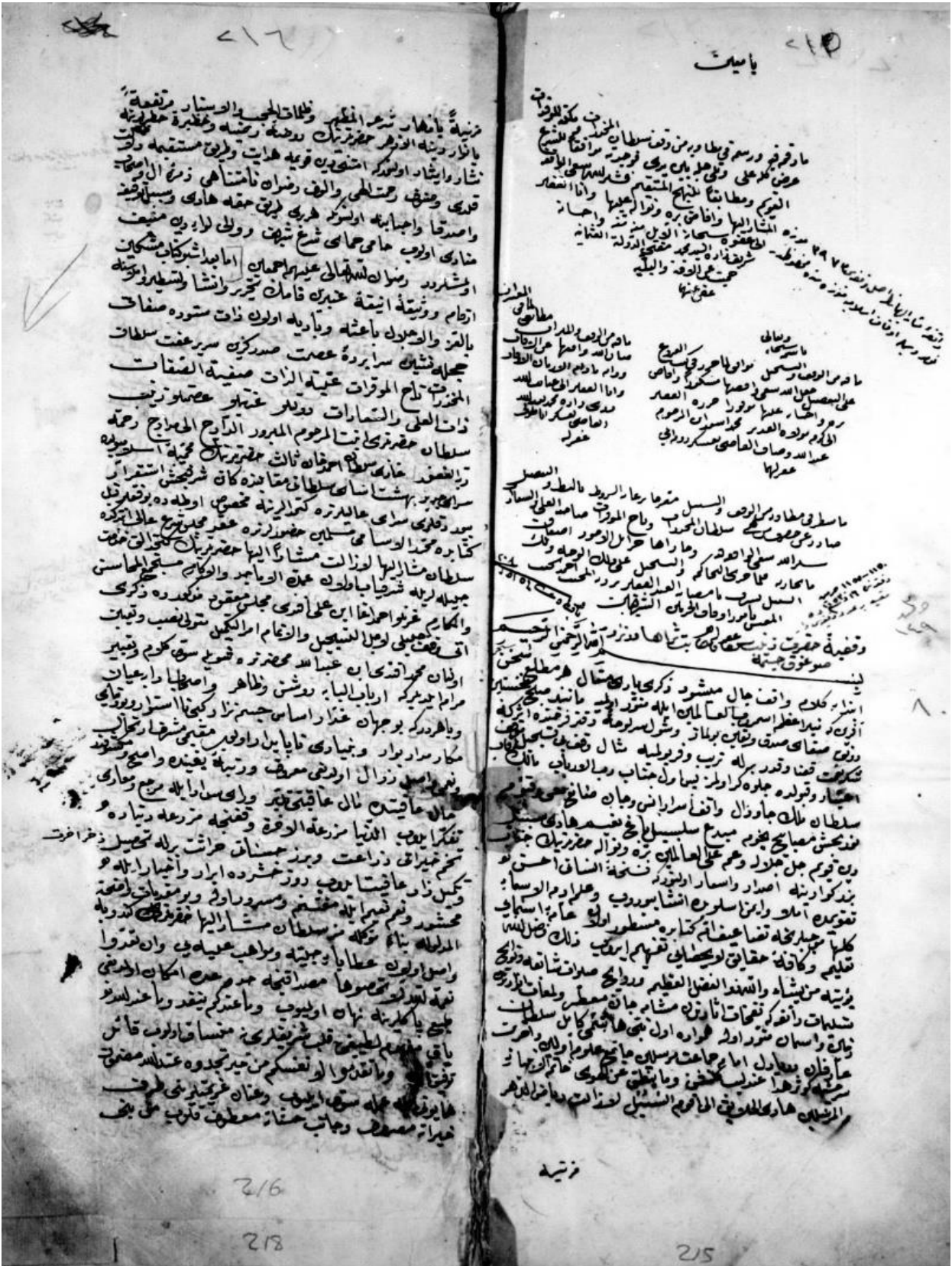
temessükü mücibince ol-mikdâr ‘arsasının vakf-ı mezkûra senevî bin sekiz yüz ‘akçe mukâta‘ası olan sâhilhâne-i ‘âlîlerini dahî yevmî yirmi ‘akçe icâra-i müeccele ile icâr oluna ... (**Akarâtın sayıldığı bölüm kısaltılmıştır.**) ve yine mahmiyye-i mezbûrada Tîmur Kapu kurbunda Elvânzâde mahallesinde vakı‘ bir taraftan Mısır tüccarından menzili ve bir taraftan Bâlmumcu vâlidesi (**Burası vakfiyede boş bırakılmıştır.**) menzili ve bir taraftan tarîk-i hâs ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd fevkânî dört oda ve kılâr ve tahtında âhur ve bir matbah ve kârgir zîr-i zemîn mahzen ve havluyu müştemil terbî‘an üç yüz yirmi zira‘ ‘arsalı ve etrafı taş divarlı bir bab menzilin ‘arsası Beykozlu Mustafa Ağa vakfına senevî altı yüz ‘akçe mukâta‘alı olup üzerinde olan ebniyye-i memlûke-i mezkûraların dahî icârateyn-i misliyyeteyn ile âhira icâr oluna ve yine mahmiyye-i mezbûrada Servi mahallesinde kâin bir taraftan Fâtıma Hâtun menzili ve bir taraftan El-Hâc Halîl menzili ve bir tarafta tarîk-i hâs ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd fevkânî üç bab oda ve kenîf ve tahtânî bir oda ve bir kılâr ve süflâda bir matbah ve kenîf ve bi‘r-i mâ‘ ve havluyu müştemil bir bab mülk-i menzili dahî icârateyn-i misliyyeteyn ile âhara icâr ve yine mahmiyye-i mezbûrada Ayasofya-i Kebîr kurbunda İshak Paşa mahallesinde kâin iki kıt‘a hüccet-i şer‘iyye ve bir kıt‘a dahî Harameyn-i Şerifeyn mütevellisinin ma‘mûl be mukâta‘a-i temessükî müciblerince etrâf-ı erba‘adan Osman Ağa ve Rukiye Kadın ve sâbika Cebecibaşı Edirnevî Mustafa Ağa ve Mustafa Efendi ibnû ‘Abdullah menzilleri ve tarîk-i ‘âmm ile mahdûd hudûd-ı mezkûra dâhilinde ‘arsasının bir mikdar-ı mahalli Harameyn vakfına senevî sekiz yüz kırk ‘akçe mukâta‘a ile ve ebniyyesi mülk-i mahallinin ‘arsa ve binâsı mülkleri olup dâhilen ve hâricen dokuz bab oda ve hammâm ve su hazînesi ve âhur ve iki kârgir ocaklı matbah ve camekân odası ve kılâr ve matbah (burası yanlış yazılmıştır.) ve kenîf ve havlu ve eşcârlı bağçe ve bi‘r-i mâ ve zukâk kapusını müştemil bir bab mülk-i menzili dahî icârateyn-i misliyyeteyn ile âhara icâr oluna ve akârât-ı mezkûranın her kangısı mahlûle oldukça mu‘accelesiyle vakf-ı şerîfe ‘akâr iştirâ olunub vakf-ı şeriflerine zamm ve ilhâk oluna deyü vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs buyurub el-yevm hân-ı mezkûr icâra-i vâhide-i sahiha ile icâr olunub icârasından cami‘-i şerîf-i mezkûrda yevm-i cum‘ada hatîb nasb ve ta‘yîn olunan El-Hâc İsmâ‘il Efendi‘ye yevmî yirmi ‘akçe vazife verile ve imâm-ı evvel El-Hâc Seyyîd Mustafa Efendi‘ye dahî yevmî otuz ‘akçe verile ve imâm-ı sâni El-Hâc ‘Ali Efendi‘ye dahî yevmî otuz ‘akçe verile ve Cum‘a şeyhi olan Ahmed Efendi‘ye yevmî yirmi ‘akçe verile ve ta‘rîf-hân olan Hâfız Mustafa Efendi‘ye yevmî beş ‘akçe verile ve na‘t-ı şerîf-hân olan Hâfız Muhammed Emîn Efendi‘ye yevmî dört ‘akçe verile ve ser-devr-hân olan Hâfız Ahmed Efendi‘ye yevmî beş ‘akçe verile ve devr-hân Hâfız Mustafa Efendi‘ye yevmî dört ‘akçe verile ve devr-hân Hâfız ‘Ali Efendi‘ye yevmî dört ‘akçe verile ve devr-hân Hâfız Muhammed Sâdık Efendi‘ye yevmî dört ‘akçe verile ve ser-müezzin olan Molla ‘Ali‘ye yevmî on ‘akçe verile ve müezzin-i sâni Molla Halîl’e yevmî yedi ‘akçe ve üç ‘akçe dahî ahşamcılık cem‘an on ‘akçe verile ve müezzin-i sâlis Molla İsmâ‘ile yevmî sekiz ‘akçe verile ve müezzin-i rabi‘ olan (**Burası vakfiyede boş bırakılmıştır.**) dahî yevmî sekiz ‘akçe verile ve ser-kayyımân olan Molla Mustafa‘ya yevmî sekiz ‘akçe kayyımlik ve iki ‘akçe sirâcîlik ve iki ‘akçe dahî son cemâ‘at ferraşlığı cem‘an on iki ‘akçe verile ve kayyım-ı sâni Es-Seyyid İsmâ‘il’e altı ‘akçe kayyımlik ve üç ‘akçe sirâc-ı tabaka ve üç ‘akçe sirâc-ı minâre ve mekteb tarafında kapu bevvâblığı iki ‘akçe ve zibil ihrâcı için bir buçuk ‘akçe cem‘an on beş buçuk ‘akçe verile ve kayyım-ı sâlis Hâfız Molla Hüseyin’e yevmî altı ‘akçe ve sirâc-ı camii‘ iki ‘akçe ve musâhaf-ı şerîfe hifziçün iki ‘akçe ve hatîb efendi seccâdesi ferşi için iki ‘akçe cem‘an on iki ‘akçe verile ve kayyım-ı rabi‘ için Molla Hüseyin za‘îfiye me‘a kenîf ferraşlığı dört ‘akçe ve ref‘ ankebût bir ‘akçe ve sebîl tarafında bevvâblık iki ‘akçe ve bir buçuk ‘akçe ile zibil ihrâcı ve yevmî altı ‘akçe ile ikinci sebîlci cem‘an on dört buçuk ‘akçe verile ve sebîl-i evvel Seyyid Muhammed’e sekiz ‘akçe verile ve Molla ‘Ali‘ye şadırvan ve musluk ve kenîf önünde î‘kâd-ı kanâdil için dört ‘akçe ve ref‘ ankebût için bir ‘akçe cem‘an beş ‘akçe verile ve mahfil-i hümâyûn ferraşlığı için Molla Süleyman’a yevmî üç ‘akçe verile ve mekteb hâcesi Hüseyin Efendi‘ye yevmî yirmi ‘akçe verile ve mekteb halifesi Hâfız Molla Muhammed’e yevmî on iki ‘akçe verile mektebde meşk hâcesi Muhammed Sa‘îd Efendiye yevmî altı ‘akçe verile mektebde kırk nefer sibâyâna yevmî birer ‘akçe verile ve kırk neferin herbirine ‘îdiyye-i senevî kapama ve fes ve kuşak ve çiltiyân ve pâpuş behâsi dörder buçuk gurûş verile ve halîfe-i mektebe senevî kapama behâ sekiz gurûş verile ve hâce-i mektebe senevî kapama behâ on gurûş verile cami‘-i şerîfde Behûrî İsmâ‘il Efendi‘ye yevmî altı ‘akçe verile ve meremmât-ı kurşun El-Hâc Mustafa‘ya yevmî üç ‘akçe verile ve cami‘-i şerîf meremâtiçün dahî bir kimseye yevmî üç kanâdil için otuz altı kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna cami‘-i şerîf taşrasında sofa ve havlu ve kenîfleri ve kapularda kanâdile beher şehir dörder kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna leyâlî-i mu‘tâdede senevî beş gece minâreye yirmi kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna Ramazânü’l-

mübârekde minâreye yüz yirmi kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna ‘îd-i şerîf gecelerinde minâre tezyîni için on beş kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna cami‘-i şerîfde imam odasına beher şehir bir buçuk kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna kayyım odasına beher şehir bir buçuk kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna ve müezzîn odasına dahî beher şehir bir buçuk kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ olunub cem‘an bir sene-i kâmilede altı yüz elli bir kıyye ruğan-ı zeyt iştirâ oluna ve tevliyeti ola müşâr-ileyhâ hazretlerine meşrûta olub taraf-ı devletlerinden kethüdâları her kim olur ise vakf-ı şerîfin umûruna vekâlet edeler kendülerden sonra hâlâ rikâb-ı şevket-meâb hüsrevânîde kâ‘im-makâm sadr‘âlî olan devletlü sa‘âdetlü ‘inâyetlü Melek Mehmed Paşa yessera‘l-lâhu mâ yürîd ve mâ-yeşâu hazretleri mütevellî olurlar ba‘dehû kâ‘im-makâm müşâr-ileyh hazretlerinin ekber evlâd-ı evlâdı ba‘dehüm ekber evlâd-ı evlâd-ı evlâdı ve ba‘dehüm ekber evlâd-ı evlâd-ı evlâdı mütevellî olurlar ba‘dehüm ‘atebe-i âliyye-i şehinşâhîde Dârü’s-sa‘âdetü’ş-şerîfe ağası olanlar vakf-ı şerîflerine nezâret buyuralar deyu şart ve ta‘yîn buyurulmağla ağa-i müşâr-ileyh hazretleri re‘yi ‘âlîleriyle bir müstakîm ve mütedeyyin umûr-ı tevliyeti rü‘yete kâdir kemisneyi mütevellî nasb eyleyeler ve vakf-ı şerîflerine yevmî on ‘akçe ile hâlâ vakf-ı şerîfin iktizâ eden tahrîrât hizmetini rü‘yet eden Ahmed Efendi kâtib olub ve yevmî on ‘akçe ile Muhammed Efendi nâm kemisne dahî rûznameci ola yevmî sekiz ‘akçe ile Molla ‘Abdî dahî câbî-i vakf ola ve cihât-ı mezkûranın tevcihi müşâr-ileyhâ hazretlerinin ‘arzıyla tevciye olunub ve ... **(vakfın şart ve lüzumu ile ilgili bölüm kısaltılmıştır.)** ‘alâ kavli men yerâhu vakf-ı mezbûrun sıhhat ve lüzûmuna hükm-i sahîh-i şer‘î ve kazâ-i sarîh-i mer‘î idüb min ba‘de vakf-ı mezbûr ve vakf-ı sahîh ve lâzım ve habs-ı sarîh mütehattim oldu cerâ zâlîke ve hurrîre fi‘l-yevmi‘s-sâbi‘ ‘aşra min Zilka‘de’ş-şerîfe sene selâse ve semânîn ve mietin ve elfin min hicretü men lehü‘l-‘izze ve’ş-şeref

Hatîb İsmâ‘il Efendi ibn Ahmed Efendi
 İmâm-ı Evvel Es-Seyyîd Mustafa Efendi
 İmâm-ı Sâni El-Hâc ‘Ali Efendi ibn ‘Abdullah
 ‘Abdullah Efendi ibn Halîl
 Helvâi Hüseyin Ağa ibn Hasan
 Mollâ Ahmed ibn Osman
 Kâtib-i Vakf Ahmed Efendi ibn ‘Abdî
 Muhammed Paşazâde İbrâhim Bey
 Mollâ Mustafa ibn Ebûbekir
 Kapu Çukadarı Ahmed Ağa ibn Ebûbekir
 Pazarbaşı Sâbık Mustafa Ağa ibn Abdullah
 Vekîl-i Harc İbrâhim Ağa ibn ‘Abdullah
 Mollâ Muhammed ‘Ârif ibn ‘Abdullah
 El-Hâc Ebûbekir ibn Ebûbekir

Ek B1. Zeyneb Sultan Külliyesi'ne Ait Vakfiye'nin Sûreti (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 743/ 80/ 215-216.)

Ek B2. Zeyneb Sultan Külliyesi'ne Ait Vakfiye'nin Süreti (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 743/ 80/ 217-218.)

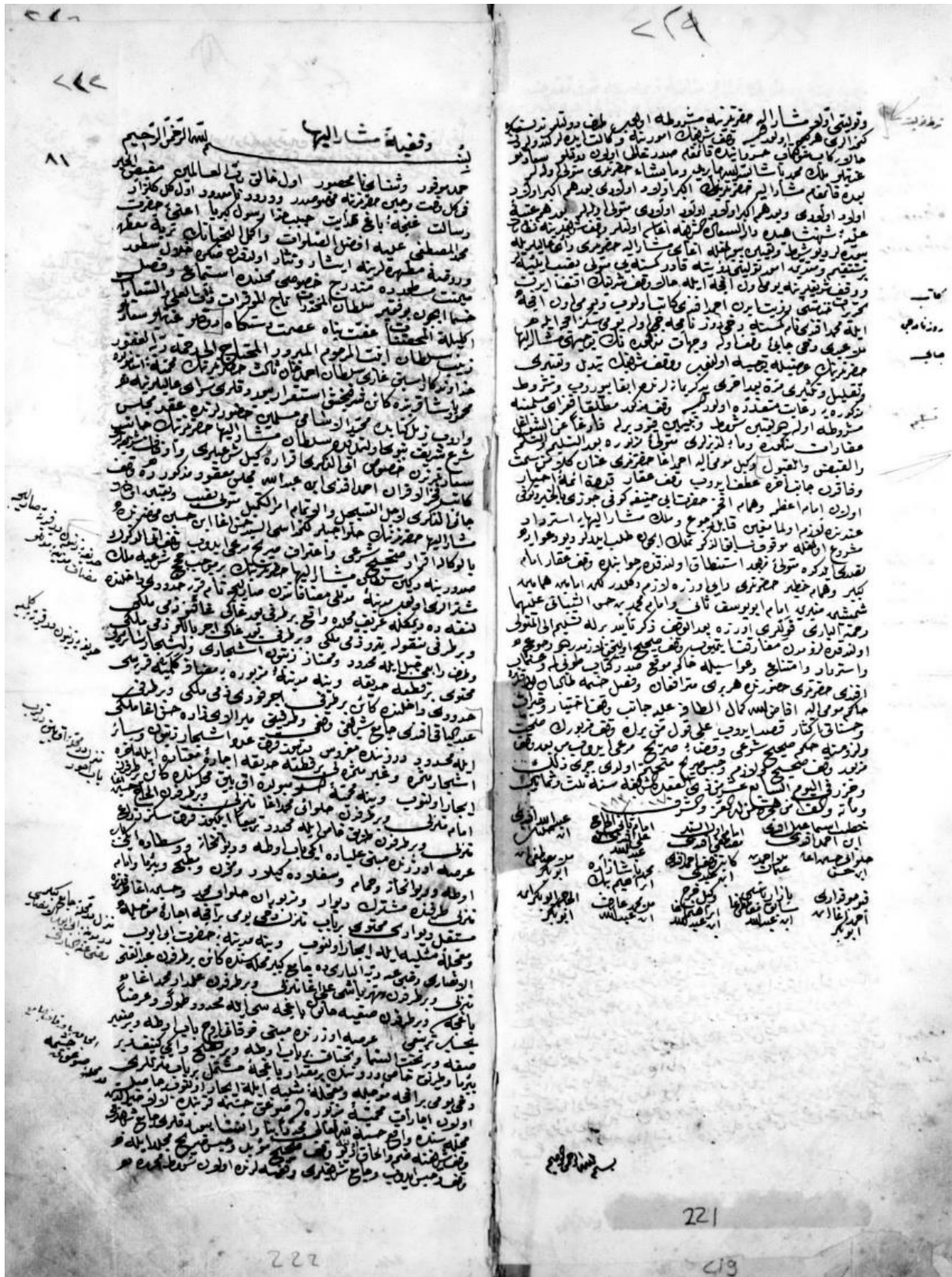

Ek B3. Zeyneb Sultan Külliyesi'ne Ait Vakfiye'nin Süreti (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 743/ 80/ 219-220.)

Ek B4. Zeyneb Sultan Külliyesi'ne Ait Vakfiye'nin Süreti (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 743/ 80/ 221.)

Ek C. Zeyneb Sultan Külliyesi Fotoğrafları

Ek C1. Zeyneb Sultan Camii ve Sıbyan Mektebi, Alemdar Caddesinden görünüş (H. Ç. Seymen, 05.07.2018)

Ek C2. Zeyneb Sultan Camii, mihrab tarafından görünüş (H. Ç. Seymen, 05.07.2018)

Ek C3. Medrese ve mekteb tarafındaki batı girişi. (H. Ç. Seymen, 05.07.2018)

Ek C4. Zeyneb Sultan Camii (H. Ç. Seymen, 05.07.2018)

Ek C5. Kuzey girişindeki Hamidiye Sebili (H. Ç. Seymen, 05.07.2018)

Ek C6. Sıbyan Mektebi. (H. Ç. Seymen, 05.07.2018)